

**Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə
Müvəkkilinin (Ombudsmanın)
1990-cı il 20 Yanvar faciəsinin 14-cü ildönümü ilə əlaqədar**

BƏYANATI

Bu gün o müdhiş gündən on dörd il keçir. Sovet imperiyasının Azərbaycana qarşı genosid siyasətinin tərkib hissəsini təşkil edən və insan hüquq və azadlıqlarının kütləvi pozulması ilə nəticələnmiş 20 yanvar faciəsi XX əsrdə insanlığa qarşı törədilmiş zorakılığın, qeyri-insani rəftarın, işgəncələrin ən dəhşətli səhifələrindən biridir.

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə keçmiş SSRİ-nin prezidenti Mixail Qorbaçovun göstərişi ilə bu məqsəd üçün xüsusi səfərbər edilmiş hərbi birləşmələr və zirehli texnika Bakı və Sumqayıt şəhərlərinə, habelə Azərbaycanın bir neçə rayonuna yeridilmiş, dinc əhaliyə xüsusi qəddarlıq və misli görünməmiş vəhşiliklərlə divan tutulmuş, öz torpaqlarının müdafiəsi naminə mübarizəyə qalxmış və fəvqəladə vəziyyətin elan olunmasına etiraz edən yüzlərlə insan, o cümlədən uşaqlar, qocalar, qadınlar qətlə yetirilmiş, yaralanmış, itkin düşmüş, bir çox inzibati binalara, yaşayış evlərinə, nəqliyyat vasitələrinə zərər vurulmuşdur.

İnsanlıq simasını itirmiş hərbi canilər hətta təcili yardım maşınlarını tankların altında qoyaraq yaralıların köməyinə gələn həkimlərə qarşı silah işlətməmiş, həlak olanların dəqiq sayını gizlətmək üçün onların cəsədlərini vertolyotlardan dənizə atmış, yandırmış və ya hərbi nəqliyyat vasitələri ilə kənara çıxararaq məhv etmişlər.

Helsinki və Vyana müqavilələrini imzalayan, demokratiyadan və yenidənqurmada danışan, hüquqi dövlət yaratmaq iddiasında olan Sovet dövləti beynəlxalq hüquq normalarını və SSRİ Konstitusiyasının bir sıra maddələrini pozaraq SSRİ Ali Sovetinin sanksiyası və Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin razılığı olmadan yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Azərbaycana qarşı misli görünməmiş hərbi təcavüz etmiş, kütləvi qırğınlar törətmişdir.

Bu cinayətləri ört-basdır etməyə və hərəkətlərinə hüquqi don geydirməyə çalışan o vaxtkı SSRİ rəhbərliyi həmin tədbirlərin SSRİ Konstitusiyasının müddəalarına uyğun və insanların hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi məqsədini daşdığını iddia etsələr də, həyata keçirilmiş aksiyanın qeyri-hüquqi və cinayət xarakterli olduğu özünü açıq-aydın göstərdi.

SSRİ Müdafiə Nazirliyinin, Daxili İşlər Nazirliyinin və Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin birgə həyata keçirdiyi əməliyyat nəticəsində təkcə Bakı şəhərində 130-dan artıq mülki şəxs öldürülmüş, 600-dən çox adam yaralanmışdır.

Bu faciəvi hadisə bəşər tarixində dövlətin öz vətəndaşlarına qarşı törətdiyi ən qatı cinayətlərdən biri, misilsiz vəhşilik nümunəsi kimi sovet imperiyasının bədnam tarixinə həkk olunmuş çoxsaylı qara səhifələrdəndir.

Hadisələrdən dərhal sonra, 1990-cı il yanvarın 21-də öz həyatını təhlükə qarşısında qoyaraq ailə üzvləri ilə birlikdə Azərbaycanın Moskvadakı nümayəndəliyinə gələn Heydər Əliyev sovet rəhbərliyinin Azərbaycan xalqına qarşı etdiyi bu zorakılığı pisləmiş, bunu bütöv bir xalqa qarşı həyata keçirilmiş qəsbkarlıq və cinayətkar hərəkət adlandırmış, təcavüzə cəsarətlə kəskin etirazını bildirmişdir.

Eyni zamanda Heydər Əliyev öz çıxışlarında ilk dəfə olaraq hadisələrə siyasi qiymət vermiş, xalqımızı yenidən mübarizə meydanlarına atılmağa ruhlandırılmışdır.

20 yanvar 1990-cı il Azərbaycan xalqına qarşı mütəşəkkil terror siyasətinin demək olar ki, başlanğıcı, silsilə terror aktları sırasında ən ağır zərbələrdən oldu. Bu cinayətlə sovet hakimiyyəti Ermənistanın azğınlaşmış siyasi qüvvələrinə dəstək vermiş, nəticədə Azərbaycana qarşı həyata keçirilən uzunmüddətli erməni təcavüzü, etnik təmizləmə siyasəti, Kərkicahan və Xocalı soyqırımları baş vermiş, torpaqlarımızın 20 %-i zəbt edilmiş, Dağlıq Qarabağ və ətraf rayonlardan əhali zorla qovulmuş, soydaşlarımızın bir milyon nəfəri, yəni hər səkkizindən biri öz doğma yurdundan didərgin düşərək qaçqın və məcburi köçkünə çevrilmişdir.

Lakin Azərbaycanda öz hökmranlığını təsdiqləmək niyyətilə bu qanlı hadisələri törədən imperiya əks nəticə ilə üzləşdi. Bu aksiya sovet rejiminin qəddarlığını, saxtahlığını və artıq iflasa uğradığını bütün dünyaya bəyan etdi, sovetlər ölkəsinə, sovet ordusuna və sovet xalqının sarsılmaz vahid ailə olduğuna inamı puça çıxardı, xalqımızın imperiya buxovlarından qurtulmasına, azadlıq uğrunda mübarizlik əzminin möhkəmlənməsinə, xarici düşmən qarşısında və milli müstəqillik naminə bütün qüvvələrin birləşməsinə güclü təkan verdi.

Prezident Heydər Əliyevin tövsiyəsi ilə ilk dəfə olaraq Milli Məclis tərəfindən bu hadisəyə rəsmi siyasi-hüquqi qiymət verilmiş, həmin qırğının Azərbaycan xalqının azadlıq və müstəqillik mübarizəsinə divan tutmaq üçün törədildiyi bəyan edilmişdir.

Bu gün böyük qürur hissi ilə demək olar ki, sovet hərbi birləşmələrinin misli görünməmiş qəddarlığı xalqımızın azadlıq arzusunu boğa bilmədi və bu yolda şəhidlər verən xalqımız öz iradəsindən dönmədi. Şəhidlər Xiyabanı, ölkəmizin şəhər və rayonlarında şəhidlərin xatirəsini əbədiləşdirmək məqsədilə salınmış xiyabanlar xalqımızın və qonaqlarımızın ziyarətə yerinə çevrildi.

Şəhidlərimizin xatirəsini əbədiləşdirmək üçün ucaldılmış əzəmətli abidələr, onların uyuduğu torpaq hər bir soydaşımız üçün müqəddəsdir. Şəhidlərimizi yaşatmaqla biz xalqımızı ucaldırıq. Onların əziz xatirəsini nəsildən-nəslə ötürmək hər birimizin vətəndaşlıq borcudur.

Azərbaycan dövləti, xalqımız 20 yanvar şəhidlərinin xatirəsini daim əziz tutur. Ölkəmizin rəsmi təqviminə 20 yanvar ümumxalq hüzn günü kimi daxil edilmiş və hər ilin bu günündə xalqımız öz igid övladlarının fədakarlığını qeyd edir, onların əziz xatirəsini böyük ehtiramla yad edir.

20 yanvar hadisələrinin günahsız qurbanlarına, onların ailə üzvlərinə dövlət tərəfindən daim qayğı göstərilir.

Prezident Heydər Əliyev bu faciəməzlə əlaqədar olaraq bir sıra Fərmlər imzalamışdır. Həmin fərmanlara uyğun olaraq hər il müvafiq tədbirlər həyata keçirilir. 2000-ci il 17 yanvar tarixli Fərmana əsasən, 20 yanvar təcavüzü zamanı yüksək vətəndaşlıq nümunəsi göstərərək həlak olmuş Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarına «20 yanvar şəhidi» fəxri adı verilmiş, «1990-cı il 20 Yanvar hadisələri zamanı əlil olmuş şəxslərə dövlət qayğısının artırılması haqqında» 2003-cü il 15 yanvar tarixli Sərəncama əsasən əlil olmuş şəxslərə verilən aylıq müavinət artırılmışdır. Bakı şəhərində şəhidlərin xatirəsinə möhtəşəm xatirə kompleksi ucaldılmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev 9 yanvar 2004-cü il tarixdə Azərbaycanın azadlığı, müstəqilliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda şəhid olmuş vətəndaşlarımızın əziz xatirəsini dərin hüznə yad edərək, xalqımıza

qarşı törədilmiş 20 yanvar faciəsinin on dördüncü ildönümü münasibətilə Sərəncam imzalamış və respublikamızın şəhər, rayon və kəndlərində qanlı faciənin ildönümü münasibətilə tədbirlərin keçirilməsi tapşırılmışdır.

İnsanlığ əleyhinə törədilmiş dəhşətli əməl, dinc əhaliyə qarşı həyata keçirilən cəza tədbirləri zamanı İnsan Hüquqlarının Ümumi Bəyannaməsinin, habelə insan hüquqlarına dair digər beynəlxalq aktların çoxsaylı müddəaları pozulmuşdur.

Təəssüf hissi ilə qeyd edilməlidir ki, kütləvi insan hüquqlarının pozulması ilə nəticələnmiş 20 Yanvar faciəsinə hələ də beynəlxalq hüquqi qiymət verilməmişdir.

Belə bir ağır gündə böyük ümidlə dünya birliyinə, nüfuzlu beynəlxalq qurumlara, dünya xalqlarına və dini icmaların başçalarına müraciət edərək Azərbaycana qarşı aparılan on beş illik erməni təcavüzünə, terror siyasətinə son qoyulmasına, uzun müddətli munaqişənin sülh və danışıqlar vasitəsilə aradan qaldırılmasına dəstək veriləcəyinə inanıram. Bu, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün BMT-nin on bir il əvvəl qəbul etdiyi dörd qətnaməsinə uyğun olaraq bərpa olunmasına, yüz minlərlə qaçqın və məcburi köçkünün öz yurdlarına qayıtmasına, beynəlxalq müqavilələrdə və ölkə Konstitusiyasında təsbit olunmuş hüquqlarının bərpa və təmin olunmasına şərait yaradacaqdır.

Əminəm ki, dünya ictimaiyyəti, beynəlxalq təşkilatlar bu haqlı tələblərimizi dəstəkləyəcək, Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş və insan hüquqlarının kobud şəkildə pozulması ilə müşayiət olunmuş bu dəhşətli cinayət özünün beynəlxalq hüquqi qiymətini alacaqdır.

Xalqımız 20 yanvar faciəsi qurbanlarının milli azadlıq mübarizəsi uğrunda o qanlı gecədə nümayiş etdirdiyi birliyi heç vaxt unutmamalı, ölkəmizin bu günü və gələcəyi, taleyüklü prioritet məsələlərinin həlli üçün, insan hüquqlarının müdafiəsinin, qanunun aliliyinin hər şeydən üstün tutulması naminə öz milli həmrəyliyi daha da möhkəmləndirməlidir.

E.Süleymanova

Azərbaycan Respublikasının
İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili
(Ombudsman)

19 yanvar 2004-cü il

Bəyanat BMT-nin Baş Katibinə, BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarlığına, Avropa Şurasına və ATƏT-ə ünvanlanmışdır.